

Vår saksbehandler

OL Nils Terje Lunde, nlunde@mil.no
+4723 09 75 44, 0510 7544
FPK/FPK STAB/FPK/Fagavd

Vår dato

2013-08-21

Vår referanse

2013/032590-001/FORSVARET/ 008

Tidligere dato

Tidligere referanse

Til

Det kongelige kulturdepartement
Postboks 8030 Dep
0030 OSLO

Kopi til

Det kongelige forsvarsdepartement
Kirkerådet
Militært kristent fellesskap
Norges kristne råd
Oslo biskop
Samarbeidsrådet for tros- og livssynssamfunn
Forsvarssjef
Forsvarsstaben
FPK/FPK STAB
FPK/FPK/ SJØ
FPK/FPK/HV
FPK/FPK/HÆR
FPK/FPK/LUFT

Feltprostens høringsuttalelse til NOU 2013: 1 Det livssyns åpne samfunn

1 Bakgrunn

Feltprosten takker for muligheten for å avgi høringsuttalelse til NOU 2013: 1 *Det livssyns åpne samfunn. En helhetlig tros- og livssyns politikk*. Feltprosten finner det riktig å avgrense sin høringsuttalelse til forhold som dreier seg om tros- og livssynsutøvelse i Forsvaret og feltpresttjenesten.

Utredningen berører Feltprestkorpsset og feltpresttjenesten i stor grad. Dette kommer også tydelig til uttrykk i utredningen, særlig i delkapittel 11.3 *Religion og Forsvaret* og delkapittel 15.4 *Forsvaret*.

I Feltprestkorpsset er det de seneste årene gjort et omfattende utredningsarbeid om feltpresttjenesten i møte med et tros- og livssynsmessig mangfold. Feltprosten er glad for at dette arbeidet også har fått et relativt bredt og tydelig nedslag i den foreliggende utredningen. I Feltprestkorpssets utredning "Religiøst mangfold og militær enhet" fra 2009 blir det pekt på at arbeidet hadde relevans langt ut over Forsvarets grenser. Det ble her vist til at det hadde en umiddelbar relevans for religiøs betjening i institusjoner og sammenhenger hvor det finnes hinder for at man fullt ut kan delta i det offentlig tilgjengelige religiøse tilbudet.

2 Drøfting

2.1 Det overordnede forholdet mellom religion og Forsvaret

I utredningens delkapittel 11.3 *Religion og Forsvaret* drøftes forholdet mellom religion og Forsvaret særskilt. Det legges der til grunn at forholdet "reiser egne problemstillinger ut over de problemstillinger som vi møter i andre offentlige institusjoner som sykehus og fengsler". Dette dreier

Postadresse

Postboks 800 Postmottak
2617 Lillehammer

Besøksadresse

Bygning 7/Akershus
festning
0015 OSLO

Sivil telefon/telefaks

/

Militær telefon/telefaks

99/0500 3699

Epost/ Internett

postmottak@mil.no

www.forsvaret.no

Organisasjonsnummer

NO 986 105 174 MVA

Vedlegg

0

seg i følge utvalget både om militærmakt som etisk utfordring og hvorvidt en kirkelig tilstedeværelse kan legitimere bruk av militærmakt.

Feltprosten slutter seg til det grunnleggende synspunkt fra utvalget om at "samfunnet bør være særlig forpliktet til å ivareta tros- og livssynsmessige behov for de tjenestegjørende i Forsvaret", og "den situasjon som en soldat eller befal er i, som vernepliktig eller vervet, der en kan komme i en kampsituasjon og risikere å bli såret eller dø, tilsier at det er en spesiell viktig plikt for samfunnet at det legges til rette for at tros- og livssynsbehov blir dekket" (s. 132).

Feltprosten kan imidlertid ikke uten reservasjoner slutte seg til den prinsipielle forståelse og vurdering av forholdet mellom religion og Forsvaret som kommer til uttrykk i utredningen. Dette fremstilles etter feltprostens mening for unyansert. Av bekymring for at tro og livssyn kan bidra til å legitimere militær virksomhet, understreker utvalget at betjeningen må ta utgangspunkt i individets tros- og livssynsbehov, og er imot at tros- og livssynsmessige elementer skal inngå i obligatoriske fellesarrangement.

Det er, etter Feltprostens mening, viktig å legge til grunn at religion ikke kun kan forstås som en individuell størrelse. Tro og livssyn er også kollektiv størrelser, som kommer til uttrykk i at retten til religionsutøvelse også omfatter retten til å utøve sin religion i fellesskap og i offentlighet. Når denne religionsutøvelse skal komme til uttrykk i en institusjon som Forsvaret, som i sin tilnærming og struktur kjennetegnes nettopp av det kollektive og obligatoriske, fremstår det rimelig at de kollektive sidene ved religionsutøvelse ivaretas på en sakssvarende måte i Forsvaret. Dette har også konsekvenser for hvordan tros- og livssynsmessig betjening i Forsvaret skal innrettes. En betjening som er begrenset til det individuelle aspekt ved tros- og livssynsutøvelse vil her ikke være tilstrekkelig.

Dernest er det viktig å drøfte premisset for utvalgets understrekning av at tro- og livssynssamfunn ikke skal legitimere militær virksomhet. Premisset her er at "Bruk av militærmakt reiser betydelige etiske utfordringer" (s. 132). Dette er et premiss det i og for seg ikke er vanskelig å si seg enig i. Spørsmålet er imidlertid hva dette innebærer. Som utvalget fremholder kan en person konkludere med at bruk av militærmakt kan forsvares. Med andre ord: En person kan komme til at militær virksomhet kan legitimeres. Vi må legge til grunn at denne etiske overbevisning hos noen personer kan være knyttet til vedkommendes religiøse, livssynsmessige og etiske normer. Endelig kan vi også legge til grunn at tros- og livssynssamfunns personell kan fungere som rådgiver og samtalepartner for vedkommende i denne prosessen. Det antas også at det er både akseptabelt og rimelig at tros- og livssynssamfunn kan ha institusjonelle oppfatninger av hvorvidt en virksomhet eller handling er etisk akseptabel eller ikke. Det at et tros- eller livssynssamfunn har konkludert med at en virksomhet er etisk akseptabel, med andre ord at virksomheten legitimeres, må derfor være mulig. At tros- og livssynspersonell i Forsvaret både veileder og utfører sin tjeneste i samsvar med et slikt ståsted, trenger derfor ikke oppfattes som problematisk, men tvert imot som akseptabelt.

2.2 Religionens plass ved fellesarrangementer i Forsvaret

Utvalget er skeptiske til at tros- og livssynsmessige elementer skal inngå i obligatoriske fellesarrangement i Forsvaret og til at representanter for en bestemt trosretning gis ansvar for å gjennomføre fellesriter. De er også negative til utvikling av fellesritualer basert på "civil religion" (s. 132).

Feltprosten er enig med utvalget i at utvikling av fellesritualer basert på "civil religion" ikke er ønskelig. Det vil ikke være aktuelt for Feltprestkorpset å bidra i utviklingen av slike fellesritualer. Dette betyr allikevel ikke at tros- og livssynsmessige elementer ikke kan inngå i obligatoriske fellesarrangement i Forsvaret. I ny formulering av Grunnloven § 2 henvises det til vårt samfunns kristne og humanistiske arv. Ritualer, symboler og fellesarrangementer i Forsvaret avspeiler en historisk og samfunnsmessig sammenheng, hvor religiøse elementer også inngår. Dette dreier seg om blant annet korsmerket på flagg og riksvåpen, kongeønsket og fedrelandssangen. Slike religiøse elementer er en integrert del av

vårt samfunns historiske og kulturelle arv, som også Forsvaret må kunne gjenspeile i institusjonens praksis.

Det samme synspunkt må også kunne gjøres gjeldende med hensyn til bidrag fra feltprestene på ulike fellesarrangementer i Forsvaret. Disse fellesarrangementene varierer fra gudstjenesteformer som feltgudstjenester og kirkeparader, til arrangementer som ikke ledes av feltpresten, men hvor feltpresten deltar med innslag. Eksempler på slike arrangementer er minnemarkeringer, oppstillinger og båretmottak.

Feltprosten mener religiøse elementer har sin plass i fellesarrangementer i Forsvaret. Det viktigste argumentet for en slik medvirkning er imidlertid ikke historisk og kulturelt betinget. Dette dreier seg etter feltprostens mening om å ta på alvor to grunnleggende prinsipper i utredningen, nemlig prinsippet om at det legges aktivt til rette for alle borgeres tros- og livssynspraksis og at alle bør akseptere å bli eksponert for andres tros- og livssynspraksis i det offentlige rom. Dette innebærer at det offentlige rom i Forsvaret ikke kan forstås som et religionsfritt rom. Religiøse og livssynsmessige uttrykk har en legitim plass der.

Når det offentlige rom i Forsvaret i særlig grad knyttes til fellesarrangementer, henger det sammen med Forsvarets særegne struktur. Grunnet organisasjonens særskilte oppdrag er tjenesten regulert på en gjennomgripende måte. Under feltforhold er privatliv svært begrenset og den individuelle bevegelsesfrihet er sterkt beskåret. Individet handler som del av en større helhet. Det å forby religiøse elementer på fellesarrangementer vil i realiteten innebære at retten til religionsutøvelse offentlig og i fellesskap blir umulig. For å sikre en fri religionsutøvelse i Forsvaret må derfor religion kunne utøves gjennom fellesarrangementer. Det avgjørende her er at fritaksretten er tydelig slik at ingen tvinges til å delta på arrangementer i strid med religionsfriheten.

2.3 Tros- og livssynspersonells plass i den militære rangordning

Utvalget mener tros- og livssynspersonell ikke bør inngå i den militære rangordning (s. 133). Det spesifiseres ikke nærmere hva som menes med dette, men det antas det dreier seg om hvorvidt tros- og livssynspersonell skal bære militær uniform og ha offisersgrad. Internasjonalt er det ulik praksis på dette punktet. Noen lands feltpresttjeneste har uniform, men ikke offisersgrad, mens andre heller ikke har uniform. I Norge har feltprester både uniform og offisersgrad. Begrunnelsen for at feltprester skal bære uniform og ha offisersgrad er funksjonell. Når de som skal betjenes har uniform og inngår i et gradssystem er det hensiktsmessig at også presten har det. Andre sammenlignbare faggrupper som leger, tannleger og psykologer har tilsvarende ordning.

Feltprosten vil understreke at det at feltprestene bærer uniform og har offisersgrad ikke innebærer at feltprestene har en rolle på linje med regulære offiserer. Feltprester bærer bransjemerke på uniformen som tydelig viser hvilken funksjon de har. I krig, i internasjonale operasjoner og på øvelser bærer feltprestene i tillegg også Genferarmbind som identifiserer dem som ikke-stridende i samsvar med Genevekonvensjonene. Den offisersgrad feltprestene får er i Feltprestkorpset og det er i Forskrift om ansiennitet og kommandomyndighet, fastsatt ved kgl. res. av 18. oktober 1957, fastsatt at feltprester kun tar kommando innenfor eget fagfelt og over personell som er særskilt underlagt dem. Med utgangspunkt i dette vil feltprosten mene at feltprestenes plass i den militære rangordning er regulert på en god og sakssvarende måte i dag, og at det ikke er tungtveiende grunner til å anbefale utvalgets forslag om at tros- og livssynspersonell ikke skal inngå i den militære rangordning.

2.4 Tros- og livssynspersonells plass i etikkundervisningen i Forsvaret

Feltprosten slutter seg til utvalgets understrekning av at tros- og livssynspersonell kan gi et viktig bidrag til etikkundervisningen i Forsvaret (s. 133). Feltprestkorpset har de siste årene satset betydelig på bidrag til etikkundervisningen på alle utdanningsnivå i Forsvaret. Etikkopplæringen står sentralt i

Forsvarets utdanning. Som utvalget understreker, reiser bruk av militærmakt betydelige etiske utfordringer. En god og relevant etikkopplæring av personellet er derfor av stor betydning. Like viktig er det også at Forsvaret har et tydelig verdigrunnlag. I Forsvarets verdigrunnlag forankres Forsvarets etikk i samfunnets kristne og humanistiske tradisjon. Dette er også i pakt med den nye formuleringen i grunnloven § 2 om samfunnets forankring. Som statens ytterste maktmiddel, er det viktig at Forsvaret og Forsvarets verdier er forankret i samfunnets grunnnormer. Dette må også utgjøre forankringen av Forsvarets etikkopplæring.

Når feltprester har en viktig rolle i etikkopplæringen i Forsvaret, er det en følge av flere forhold. For det første har feltprestene en formell kompetanse med etikk i fagkretsen som innebærer at de oppfyller kompetansekravene til undervisning på høgskolenivå, som store deler av etikkopplæringen i Forsvaret nå blir definert som. I soldatutdanningen er etikkundervisningen organisert i et studiepoenggivende emne «Etikk og militærmakt». Også i offisersutdanningen er etikk en del av et høgskolebasert studium. For det andre er feltprestene plassert ut ved de ulike avdelinger som gjør at det er en effektiv struktur for å nå personellet med undervisning. For det tredje har feltprestene god kjennskap til praksisfeltet. Etikk i Forsvaret må ha en nær kobling til praksisfeltet. Dette dreier seg om at etikk skal ha en relevans i utøvelsen av tjenesten. For det fjerde har feltprestene sammen med nærheten til personellet samtidig også et nødvendig «utenfraperspektiv» når etiske problemstillinger skal drøftes. Det er viktig at etikken ikke bare skal bekrefte, men også utfordre til selvstendig refleksjon og åpenhet.

Nettopp dette anliggendet tematiserer det prinsipielt viktige spørsmålet om bidrag i Forsvarets etikkopplæring kan begrunnes på en logisk og sakssvarende måte i tros- og livssynspersonellets funksjon i Forsvaret. Etter Feltprostens mening kan den det. Den er en konsekvens av det som er anført tidligere i denne høringsuttalelsen om forholdet mellom religion og Forsvaret. Tros- og livssynspersonell har en funksjon i å veilede og bevisstgjøre personell i etiske problemstillinger knyttet til deres tjenestegjøring i Forsvaret. En slik veiledning og bevisstgjøring skjer ikke bare i samtaler mellom den enkelte og tros- og livssynspersonellet. Den skjer også i en felles samtale og refleksjon i avdelingen. I denne forstand er etikkopplæring, enten den skjer i klasserom eller på øvelse, en sentral arena for veiledning og bevisstgjøring i etiske spørsmål.

2.5 Tros- og livssynspersonell i Forsvaret

Et flertall i utvalget går inn for at «det fortsatt bør være fast ansatt tros- og livssynspersonell i Forsvaret, men at det bør tilsettes religiøse representanter i Forsvaret fra andre religioner i tillegg til de kristne prestene og pastorene. I tillegg bør det vurderes stillinger for livssynsrådgivere» (s. 173).

Feltprosten gir sin tilslutning til dette standpunktet. Dette er også i samsvar med anbefalingene i FPKs utredning «Religiøst mangfold og militær enhet» fra 2009 og Innstillingen fra FPKs strategiutvalg stat/kirke fra 2012. På grunnlag av disse anbefalingene har feltprosten allerede tatt initiativ til endringer av FPK i den retning som utvalgets flertall anbefaler. Feltprosten har fremsendt forslag til ny forskrift for FPK som innebærer en bredere og mer inkluderende forankring av tjenesten. For å få erfaringer og utvikle Forsvarets kompetanse i tilrettelegging av tros- og livssynsutøvelse har feltprosten også fremsendt forslag om et prøveprosjekt på dette feltet. Videre har feltprosten satt i gang et arbeid i korpset med utredning av tilsyn, kompetansekrav, rekruttering og stillingskategorier. Målsettingen med dette arbeidet er å utvikle korpset slik at det er best mulig tilrettelagt for tjenestegjøring fra personell med ulik tros- og livssynsmessig bakgrunn. Endelig har feltprosten også startet dialog med tros- og livssynssamfunn om utviklingen av feltpresttjenesten og tilrettelegging av tros- og livssynsutøvelse i Forsvaret.

Det er positivt at utvalgets flertall ønsker å videreføre ordningen med fast ansatt personell. Slik feltprosten ser det, er fast ansatt personell en forutsetning for at retten til fri religionsutøvelse blir ivaretatt på en god måte for de som tjenestegjør i Forsvaret. Dette er en konsekvens av Forsvarets særskilte innretning, organisering og målsetting. Muligheten for å få en relevant og effektiv tros- og livssynsmessig betjening i de mest kritiske situasjoner, som i strid og i internasjonale operasjoner, vil være svært vanskelig å få til med grunnlag i de regulære sivile strukturer for tros- og livssynsutøvelse.

Da rammene om den frie religionsutøvelse er regulert på en helt annen måte enn det som er gjeldende i det sivile samfunn, innebærer dette også at strukturen for tros- og livssynsutøvelse må være annerledes. Strukturen må sikre fri religionsutøvelse på en måte som ikke bryter med operative krav til sikkerhet og orden. En uniformert feltpresttjeneste, basert på tilsetning i Forsvaret, er etter feltprostens mening den beste og mest hensiktsmessige måten å organisere tjenesten på. En slik struktur innebærer dessuten at tros- og livssynspersonell får en helt annen nærhet til personellet de skal betjene enn det som vil være mulig med en sivilt basert struktur. En slik nærhet antas å være en viktig forutsetning for at betjeningen skal fremstå som relevant. De strukturelle endringene i Forsvaret de siste årene, i form av profesjonalisering og spesialisering, vil ytterligere være et argument for en ordning med fast ansatt tros- og livssynspersonell.

Samtidig er det viktig å understreke betydningen av at tros- og livssynspersonell i Forsvaret må være forankret i tros- og livssynssamfunn i det sivile samfunn. Prinsippet om fri religionsutøvelse innebærer at selv om tros- og livssynsbetjeningen organiseres i rammen av Forsvaret, vil tros- og livssynsutøvelsens forankring og trosmessige innhold ikke være en funksjon av Forsvaret. Feltprosten vil derfor være skeptisk til tanken om en livssynsuavhengig førstelinjetjeneste bestående av «profesjonelt ansatte livssynsbetjener» i Forsvaret (s. 173). En slik ordning kan være problematisk ut fra prinsippet om fri religionsutøvelse. Den frie religionsutøvelse sikres best gjennom personell som har en tydelig forankring i det trossamfunn de tilhører, og som tjenestegjør med grunnlag i autorisasjon derifra. Feltprosten støtter derfor utvalgets understrekning av at tros- og livssynsbetjeningen i Forsvaret bør knyttes til ulike tros- og livssynssamfunn.

Dette innebærer imidlertid ikke at feltprosten er avvisende til at det må være en struktur for tilrettelegging av tros- og livssynsutøvelse. Den tros- og livssynsmessige sammensetning av befolkningen innebærer at det er urealistisk å tenke seg at alt personell som tilhører et tros- eller livssynssamfunn utenfor Den norske kirke vil ha direkte tilgang på feltprest fra sitt tros- eller livssynssamfunn på sitt tjenestested. Det er nødvendig å finne best mulig ordning for dette, og i en slik løsning vil nødvendigvis også tilrettelegging være et vesentlig element. Feltprosten mener at en slik tilrettelegging best mulig kan ivaretas gjennom en justering av dagens ordning. I dag har feltprester et ansvar for å tilrettelegge for personellets tros- og livssynsutøvelse. Dette kan suppleres med heltids-, eller deltidsansatte feltprester fra aktuelt trossamfunn plassert sentralt eller regionalt, samt sivile rådgivere.

2.6 Utdanning av personell

Feltprosten er enig med utvalget i at tros- og livssynstjeneste i institusjoner krever en egen type kompetanse, og at det ikke er tilstrekkelig med erfaring som religiøs leder eller teologisk utdanning (s. 186). De som skal tjenestegjøre som feltprester må gjennomføre offisersaspirantkurs. Videre har FPK også utviklet en fagplan for VAB (Vernepliktig akademisk befall), hvor VAB-presten får opplæring og veiledning.

For å sikre en relevant kompetanse i møte med den tros- og livssynsmessige utviklingen har feltprosten nedsatt et utvalg som blant annet skal utrede hvilke kompetansekrav som skal være gjeldende for feltprester. I dag er det grunnleggende kompetansekrav for feltprester teologisk embetseksamen. Dette kompetansekravet er knyttet til det tradisjonelle kompetansekrav for prester i Den norske kirke. Tilfanget av feltprester fra andre trossamfunn enn Den norske kirke vil naturlig nok være meget begrenset dersom et slikt grunnleggende kompetansekrav opprettholdes. En endring av det grunnleggende kompetansekrav til mastergrad i relevant fagfelt vil utvide rekrutteringsgrunnlaget noe, men utfordringen er at en rekke trossamfunn ikke oppfyller slike kompetansekrav for sitt personell.

I utgangspunktet er FPK åpent for prester og forstandere i registrerte trossamfunn, på linje med prester i Den norske kirke. En slik åpenhet har eksistert helt siden korpsets opprettelse i 1953. Til tross for dette er det kun et fåtall fra andre trossamfunn enn Den norske kirke som har vært feltprester. En viktig grunn til dette har vært kompetansekravene. Gjennom forskrift for vernepliktig akademisk befal (VAB) er mastergrad gjort til grunnlag for å avtjene førstegangstjeneste som vernepliktig feltprest. Dette er en innsnevring av rekrutteringsgrunnlaget som er en utfordring i forhold til å åpne opp korpset for flere. I tillegg til dette er også profesjonaliseringen i Forsvaret et perspektiv som berører kompetansen til feltprester. Feltprester underviser i det studiepoenggivende emnet "Etikk og militærmakt". Dette krever en kompetanse i etikk på relevant nivå. Feltprosten vil fortsette arbeidet med å gå igjennom kompetansekravene og i den forbindelse også se på mulighetene for ulike kompetansekrav for ulike stillingskategorier i FPK.

Spørsmålet om kompetanse dreier seg ikke bare om nivået og omfanget av den grunnkompetanse som skal være gjeldende for tros- og livssynspersonell. Det dreier seg også om spesialisering og funksjonsrettet utdanning i korpset. Utvalget nevner i denne forbindelse muligheten for etablering av en militær pastoralklinisk utdanning. FPK er nå godkjent som senter for pastoralklinisk utdanning med to godkjente veiledere. En slik utdanning vil kunne være en viktig faktor i spesialisering og videreutdanning for personell fra annen bakgrunn enn Den norske kirke. I FPK arbeides det også med å få etablert en videreutdanning i etikk med tanke på feltprestenes undervisningsansvar i emnet "Etikk og militærmakt". En slik utdanning vil også kunne dyktiggjøre personell til å forestå undervisning uavhengig av trosbakgrunn.

Feltprosten vil understreke at etablering og gjennomføring av spesialiseringskurs og funksjonsrettet utdanning i FPK har betydning utover det å dyktiggjøre den enkelte i utøvelsen av tjenesten. Den har også betydning som arena for utveksling av erfaringer og felles refleksjon og samtale på tvers av tros- og livssynsmessig ståsted og bakgrunn. For et korps som må forholde seg til en tros- og livssynsmessig pluralisme hos personellet i Forsvaret vil det være utviklende å ha slike arenaer.

2.7 Praktisk tros- og livssynsmessig tilretteleggelse

Utvalget tar opp ulike forhold knyttet til praktisk tros- og livssynsmessig tilretteleggelse i offentlige institusjoner. Dette dreier seg om mat, rom for religiøs og livssynsmessig aktivitet (s. 186), samt helligdager og annen fri til utøvelse av religion og livssyn (s.188-192). Både når det gjelder mat og spørsmål knyttet til dager for utøvelse av religion og livssyn, løftes Forsvaret frem som eksempel for hvordan dette kan reguleres.

Forsvaret har i en årrekke hatt et eget direktiv som gir prinsipper og retningslinjer for praktisk tilretteleggelse av religionsutøvelse. Det er feltprosten som er gitt ansvaret for oppdatering og utvikling av dette regelverket. Som en følge av dette har feltprosten i 2013 utgitt et nytt reglement for tros- og livssynsutøvelse i Forsvaret. Det nye reglementet har en bredere tilnærming, både knyttet til at livssynsutøvelse nå inkluderes og ved at tros- og livssynsbetjening inngår i samme dokument. For øvrig vil prinsippene knyttet til praktisk tilretteleggelse videreføres.

2.8 Feltpresttjenesten og beregningsgrunnlaget

Feltpresttjenesten inngår i dag ikke i beregningsgrunnlaget for tilskudd til tros- og livssynssamfunn. Med grunnlag i anbefalingen fra utvalget om en bredere tros- og livssynsmessig sammensetning for tros- og livssynsbetjening i Forsvaret, anbefaler utvalget at feltpresttjenesten ikke inngår i beregningsgrunnlaget (s. 368). Feltprosten er enig i denne anbefalingen.

2.9 Økonomiske konsekvenser av tiltak for likebehandling i Forsvaret

Utvalget tar utgangspunkt i at de nåværende stillingene som er knyttet til Den norske kirke over tid omgjøres til stillinger for flere tros- og livssynssamfunn. For å oppnå raskere effekt enn naturlig avgang, tilrår de en tidsbegrenset øremerket ekstrabevilgning til fengsler og sykehus. Når det gjelder Forsvaret derimot legger de til grunn at det ikke er tilsvarende behov for en slik tidsbegrenset økning av midler (s. 435).

Feltprosten stiller seg undrende til en slik konklusjon. Dersom det ikke gis tilførsel av midler blir det svært vanskelig å oppnå en bredere sammensetning av FPK enn i dag. En utvidelse av FPKs ansvarsområde fra kirkelig betjening etter Den norske kirkes orden, til tros- og livssynsmessig betjening av alt personell, vil være ressurskrevende. Skal Forsvarets personell betjenes på en sakssvarende og relevant måte både i fred, krise og krig, og hvor tjenesten skal ha den tilstrekkelige utholdenhet og bærekraft, både personellmessig og kompetansemessig, vil dette kreve tilstrekkelige ressurser.

2.10 Endringer i vernepliktsloven

Utvalget foreslår at vernepliktsloven § 3, fjerde ledd, oppheves. De peker på at om begrepet "forstandere i registrerte trossamfunn" ikke erstattes med en ny betegnelse vil det ut fra et likebehandlingssynspunkt heller ikke vil være rimelig å beholde et unntak for prester. Utvalget presiserer imidlertid at de ikke har utredet hvorvidt det vil være behov for å beholde en ordning med verneplikt for feltprester i Forsvaret (s. 419).

Feltprosten er uenig i forslaget om å oppheve vernepliktsloven § 3, fjerde ledd. I henhold til denne bestemmelse er prester i Den norske kirke prester og forstandere i registrerte trossamfunn fritatt fra verneplikt, men de er pliktige til å gjøre tjeneste som feltprester. Bestemmelsen kom inn i vernepliktsloven av 1953 og utgjør det rettslige premisset for opprettelsen av FPK samme år. Bestemmelsen ivaretar viktige prinsipielle anliggender knyttet til religiøs betjening i Forsvaret.

Vernepliktsfritaket for geistlige må ikke forstås som et privilegium for en bestemt yrkesgruppe, men dreier seg om å beskytte retten til fri religionsutøvelse. Et av de eldste folkerettslige prinsippene er at geistlige skal være ikke-stridende. Deres oppgave er å utføre religiøs betjening, ikke å betjene våpen. En slik distinksjon er viktig for å unngå sammenblanding mellom religion og våpenmakt. Dette er jo et perspektiv utvalget understreker tydelig i innstillingen. Det er verd å merke seg at prinsippet om at geistlige skal være ikke-stridende har vært fastholdt i norsk lovgivning helt siden middelalderen. Prinsippet er også lagt til grunn i Genevekonvensjonene. Dersom vernepliktsfritaket for geistlige oppheves, vil dette være dramatisk. Geistlige vil da prinsipielt sett være stridende og det logiske vil da være å innføre en stridende feltpresttjeneste. Feltprester vil da ikke lenger være beskyttet av Genevekonvensjonens bestemmelser for geistlige, men være lovlig krigsmål. Dette vil feltprosten på det sterkeste advare mot. Det vil innebære en betydelig svekkelse av den frie religionsutøvelse i Forsvaret. Dette dreier seg ikke bare om at feltprestene mister sin folkerettslige immunitet. Det dreier seg også om at den nødvendige distinksjon mellom religion og militærmakt da vil rokkes.

Feltprosten betrakter bestemmelsen om at geistlige er unntatt verneplikt, men at de er pliktige til å gjøre tjeneste som feltprester i Forsvaret, som svært viktig å opprettholde. Den definerer ikke bare en avgrensning av geistliges funksjoner, den definerer også en konstruktiv ramme for geistlige. De har plikt til å tjenestegjøre som feltprester. Det å sørge for at det er en feltpresttjeneste i Forsvaret, er etter feltprostens mening en konsekvens av at staten garanterer borgerne fri religionsutøvelse og samtidig pålegger dem verneplikt (Grunnloven §§ 16 og 109). Den beste måten å ivareta dette anliggende på, er å videreføre Vernepliktsloven § 3, fjerde ledd.

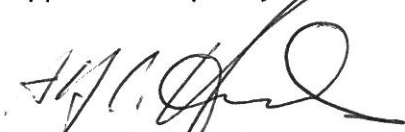
Feltprosten vil også understreke at bestemmelsen om at prester i Den norske kirke og prester og forstandere i registrerte trossamfunn likebehandles med hensyn til tjenestegjøring som feltprester, har en viktig betydning for utvikling av FPK i den retning utvalget anbefaler. Feltprosten kan ikke se at et eventuelt bortfall av begrepet "forstandere i registrerte trossamfunn" i eventuell ny lovgivning, tilsier at verneplikt for feltprester i Forsvaret dermed faller bort. På samme måte som tidligere betegnelse "ordnet dissentersamfunn" ble erstattet med "registrert trossamfunn" i denne bestemmelsen etter at trossamfunnsloven erstattet dissenterloven, kan begrepet erstattes med en ny betegnelse. Det kan eksempelvis være "prester (tilsvarende) i trossamfunn".

3 Konklusjon

Feltprosten er positiv til at tros- og livssynsutøvelse i Forsvaret og feltpresttjenesten har fått en sentral plass og behandling i NOU 2013: 1 *Det livssynsåpne samfunn. En helhetlig tros- og livssynspolitik*. Feltprosten har imidlertid sett det som nødvendig å nyansere tenkningen knyttet til det overordnede forholdet mellom religion og Forsvaret, slik det kommer til uttrykk i utredningen. Spesielt vil det understrekes at tros- og livssynsmessig betjening i Forsvaret ikke kan begrenses til et individuelt perspektiv, men at også den kollektive dimensjon ved tros- og livssynsutøvelsen må komme til uttrykk. Dette innebærer at det fortsatt må være rom for religiøse elementer i fellesmarkeringer i Forsvaret, og at feltprester kan medvirke ved disse.

Når det gjelder den fremtidige ordning for tros- og livssynsutøvelse i Forsvaret gir Feltprosten sin tilslutning til anbefalingen fra flertallet i utvalget om at det fortsatt bør være fast ansatt tros- og livssynspersonell i Forsvaret, men at det i tillegg til kristne prester og pastorer bør utvides til også å omfatte personell fra andre religioner, samt at det også bør vurderes stillinger for livssynsrådgivere.

Feltprosten kan imidlertid ikke gi sin tilslutning til forslaget om at vernepliktsloven § 3, fjerde ledd oppheves. Feltpresttjenesten må fortsatt være forankret i vernepliktsloven.

Alf Petter Hagesæther
Brigader
Feltprost